

In het curriculum toont zich de meester!

Over curriculumdynamiek en democratische professionalisering
[manifest #leraar 2032]

Hooggeleerde heer Schnabel,
beste leden van de curriculumcommissie,

Met veel interesse hebben wij kennis genomen van de opdracht van de commissie om een toekomstwijzend curriculum voor het funderend onderwijs te ontwikkelen. Het verheugt ons dat over dit belangrijke thema een brede maatschappelijke dialoog is opgestart. Curricula geven in zeker opzicht weer wat wij als samenleving van onze toekomstige burgers verwachten. Het is daarom belangrijk dat dat curriculum democratisch gelegitimeerd, breed gedragen en zo mogelijk niet alleen gepland, maar ook gerealiseerd wordt.

Een diverse groep experts, leraren uit alle geledingen van het funderend onderwijs (**po, so en vo**), aangevuld met leraren/instructeurs uit het **mbo** heeft hierom het initiatief genomen tot een fundamenteel gesprek over curricula. Zij werden daarbij gefaciliteerd door de Onderwijscoöperatie en wisten zich ondersteund door data omtrent de houding van circa 800 leraren ten opzichte van curricula en curriculumontwikkeling. Bij dezen nemen de deelnemers aan dat gesprek de vrijheid om namens de beroepsgroep een klip en klaar standpunt in te nemen inzake:

1. Een **afgewogen, samenhangend** en **doorgaand** nationaal **kerncurriculum**;
2. Een werkzaam **dynamisch curriculummodel** dat op alle niveaus en in verschillende opleidingen en schoolsoorten kan worden geïmplementeerd;
3. Een op te richten nationale **Lerarenraad** die vorm gaat geven aan de **centrale rol** die **leraren** en hun vakverenigingen in die curriculumontwikkeling gaan spelen.

1. Algemeen kader

Inclusief

Wij omarmen het initiatief om kritisch te kijken naar de curricula zoals die nu van kracht zijn in het funderend onderwijs. Wij zijn daarbij van mening dat, wil het project in zijn opzet slagen, ook de curricula in mbo, mogelijk zelfs die in hbo en wo in een zelfde 'beweging' of systematiek moeten worden meegenomen. Op die manier wordt het mogelijk **lange, doorgaande leer- of ontwikkelingslijnen** te creëren, alsook een **gemeenschappelijk vocabulaire** waarmee in gehele onderwijskolom vanuit een zelfde begrippenkader over curricula gesproken kan worden. Zonodig kunnen die op basis van dezelfde systematiek ook continu herijkt worden.

Positieve balans

Curriculumvernieuwing is geen doel op zich, moet niet primair vanuit een gevoel van angst en ook zeker niet vanuit een economisch oogmerk alléén worden vormgegeven. Onze keuze voor curriculumherijking is **positief**: een meer **evenwichtige balans** tussen keninhouden, vaardigheden en attitudes behorende tot de drie **doeldomeinen** (persoonsvorming, socialisatie en kwalificatie) zien wij als een noodzakelijke impuls voor nóg beter onderwijs. Met name aspecten van **persoonsvorming** en **socialisatie** lijken in het onderwijs anno 2015 stiefkindjes van een sterk op **kwalificatie** ingericht systeem.

Integratie

Het gaat erom in de gehele kolom van funderend en beroepsvormend onderwijs, aspecten uit alle drie de doeldomeinen **geïntegreerd** en zo mogelijk in **samenhang** aan te bieden. Zo'n versterkte horizontale en verticale integratie van het curriculum kan het leren van jonge mensen - over zichzelf, de samenleving en hun vak - verstevigen en verdiepen. Zo'n robuust model kan mogelijk ook een dam opwerpen tegen krachten die curricula steeds *ad hoc* dreigen te versnipperen en te overladen. Leraren ervaren dat de school steeds meer de plek wordt waar lukraak allerhande maatschappelijke problemen moeten worden opgelost.

Vaardigheden

Een sterke impuls in het debat zoals dat nu gevoerd wordt gaat uit van zogenaamde vakoverstijgende vaardigheden. De meeste van deze vaardigheden staan al lang in elk goed schoolprogramma. In principe ondersteunen wij dus de gedachte dat zulke vaardigheden, in welke vorm en onder welke naam dan ook, een meer geïntegreerd deel gaan uitmaken van het toekomstig curriculummodel.

Belangrijk is wel te onderstrepen dat vaardigheden *middelen* zijn tot het bereiken van samenhangende pedagogische/curriculaire doelen. Met name rond ICT zien we dat de relatie tussen **middelen** en **doelen** (te) gemakkelijk omgedraaid wordt, als ware de inzet van technologische hulpmiddelen in het onderwijs een doel op zichzelf. Hierom, maar ook in relatie tot andere vakoverstijgende vaardigheden, zien we dat een positieve keuze mogelijk gevolgen heeft voor het **opleiden** en **faciliteren** van aankomende en zittende leraren, alsmede voor de gehele curriculumssystematiek.

Dynamiek

De curriculumvernieuwingsoperatie zoals die nu is ingezet is voor ons geen punt, maar een komma. Om haar werkelijk effectief te doen zijn, zien wij haar als het begin van de opbouw van een nieuwe **curriculumssystematiek**. We stellen ons daar een **dynamisch model** bij voor, een raamwerk waarin inhouden van onderwijs steeds tijdelijk, in nauw overleg met verschillende *stakeholders* en met verschillende feedbackloops aan de eisen van de situatie, de tijd en vigerende ideeën over onderwijskwaliteit kunnen worden aangepast. Iteratief en interactief kan zo een slag geslagen worden in het dichtn van het gat tussen het geplande en het gerealiseerde curriculum. Bovendien kan curriculumvernieuwing op die manier óók organisch bijdragen aan de verdergaande **onderwijsontwikkeling door leraren** op alle niveaus in de kolom. En alleen op die manier kan een curriculum dat nu toekomstgericht lijkt door experts, dat wil zeggen door **leraren**, in elke context keer op keer worden geënt op nieuwe realiteiten.

2. Startpunt: kerncurriculum

Het onderwijs in Nederland is vrij. Een curriculum dat van overheidswege wordt vastgelegd kan daarom alleen een algemeen kader of 'kerncurriculum' bieden. Het bestaande systeem voor po, so en vo met een beperkt aantal 'open' eindtermen functioneert vanuit dat oogpunt in theorie goed. Ook een nieuw te ontwikkelen curriculum voor de toekomst kan op die manier werken.

Ruimte

Nu ervaren leraren vaak veel druk van 'boven' en van 'buiten' om behalve aan dat kerncurriculum ook aan heel veel andere reële of vermeende eisen te voldoen. Mede hierdoor dreigt in de praktijk 'de methode' te worden geïdentificeerd met 'het curriculum'. Leraren kunnen hierdoor niet voldoende verantwoordelijkheid nemen voor de inhouden en doelen van 'hun' onderwijs. Een meer dynamisch en 'gelaagd' kerncurriculum kan hierop een antwoord zijn.

Gelaagdheid

Met handhaving van het bestaande systeem van eindtermen is het mogelijk voor het **po** en **so** een meer 'gelaagd' curriculum op te bouwen. Door een curriculum te maken dat is opgebouwd uit een basisdeel en een dynamisch deel kunnen leraren daar in de praktijk meer de regie over nemen, zodat zij:

- a) met een groter gevoel van vrijheid vorm en inhoud kunnen geven aan hun onderwijs, hetgeen zal leiden tot een vermindering van de werkdrukbeleving;
- b) lokale curriculumontwikkeling in het 'vrije deel' meer expliciet kunnen koppelen aan de eigen schoolidentiteit en de schoolcontext;
- c) zelf vormen kunnen zoeken die zorgen voor een meer samenhangende professionele ontwikkeling van leraar en school.

Detaillering

Naar analogie van dit 'afkaderen' van kerncurricula in po en vo is het voor het **mbo** met klem te overwegen per sector geen 'dichtgetimmerde' kwalificatiedossiers, maar vergelijkbare open geformuleerde eindtermen of kerndoelen op te stellen. Op die manier kan ruimte worden vrijgemaakt om meer dynamisch op ontwikkelingen in werkveld en maatschappij te reageren en aspecten van socialisatie en persoonsvorming meer op de lokale doelgroep en situatie af te stemmen. Versterkte focus op persoonsvormende aspecten van onderwijs betekent hier ook een gemakkelijker horizontale doorstroom ('switchen') en mogelijk minder uitval - hetgeen tegelijk curriculaire **afstemming** tussen verschillende leerdomeinen nodig maakt.

Leerlingen

Curricula lijken op het moment overladen en weinig geïntegreerd en/of gearticuleerd. Binnen een nieuw curriculumraamwerk lijkt een beperking van het aantal eindtermen, in het **vo** zelfs van het aantal vakken, alsmede een stevige horizontale en verticale integratie van leerdoelen zeer wenselijk. Daarnaast zou een nieuw curriculum kunnen voorzien in vergroting van het aantal keuzemogelijkheden voor leerlingen c.q. in de mogelijkheid van meer individueel ingerichte leertrajecten.

Breedte

Inzake het 'hoe' van het onderwijs past het de overheid zich terughoudend op te stellen. Gedacht echter vanuit te formuleren **kernwaarden** (zie 3) en de te implementeren vaardigheden (zie 1) zou het wenselijk zijn wanneer een nieuw kerncurriculum niet alleen ruimte laat voor, maar ook mede richting geeft aan een ontwikkeling in het **vo** van uitsluitend vakgerichte curricula naar meer **geïntegreerde modellen**. Daarbij kan gedacht worden aan curricula met meer probleemgestuurde en/of kindgerichte invalshoeken of perspectieven. De samenleving heeft behoefte aan mensen die zichzelf, de wereld en hun beroep in een bredere en diepere samenhang kunnen zien.

3. Dynamiek: een nieuwe curriculumssystematiek

De ontwikkeling van een nieuw raamwerk of kerncurriculum kan, zoals gezegd, niet het eindpunt zijn van deze vernieuwingsoperatie. Naar het voorbeeld van o.a. de curricula in Alberta (Canada), Schotland en die van het *International Baccalaureate* zien wij goede mogelijkheden om een algemeen model of systematiek voor continue curriculumontwikkeling en curriculumaanpassing te ontwikkelen waarin scholen en vooral hun leraren een actieve rol spelen.

Kernwaarden

Binnen zo'n algemeen model kan een minimaal aantal kernwaarden, bijvoorbeeld rond **volwassenheid** (persoonsvorming), **kritisch burgerschap** (socialisatie) en **vakmanschap** in de breedste zin van dat woord (kwalificatie), richtinggevend zijn. Het is aan de overheid om vanuit die kernwaarden expliciete kerndoelen en eindtermen vast te stellen en wel op zo'n manier dat leraren daar een 'eigen verhaal' mee kunnen gaan vertellen.

Curriculumwerkers

Daarna of daaronder kunnen leraren in dialoog binnen de school en met de schoolomgeving actief vorm en inhoud geven aan 'hun' curriculum. Anders dan in de huidige situatie zijn leraren in zulke modellen geen 'uitvoerders' van curricula, maar actieve **vormgevers**. Individueel en collectief, op lokaal, regionaal/bovenschools en op landelijk niveau geven zij als 'curriculumwerkers' vorm en inhoud aan het algemene kader.

Terecht wordt aan het onderwijs de eis gesteld snel en adequaat te reageren op veranderingen in de samenleving en de beroepspraktijk. Aan die eis kan het best worden voldaan wanneer leraren op deze manier zelf de regie hebben over de ontwikkeling van het curriculum. Dan is er de minste vertraging tussen **signalering** van belangrijke veranderingen en de vertaling daarvan naar de onderwijspraktijk. Een jaarlijkse **evaluatieronde** staat borg voor de kwaliteit, de samenhang en een snelle **disseminatie** van nieuwe ontwikkelingen.

Lerarenraad

De Onderwijsraad (2014) signaleert dat juist leraren verantwoordelijk zouden zijn voor 'versnippering' van curricula. Om dat probleem effectief het hoofd te bieden en tegelijk de geschetste dynamiek in gang te zetten pleiten wij voor het oprichten van een **landelijke Lerarenraad waarin leraren en hun vakverenigingen het voortouw hebben**. In direct overleg met andere stakeholders - op landelijk en lokaal niveau - en gevoed door een veelheid aan bronnen uit onderzoek naar en de praktijken van het werkveld blijven zij het curriculumvernieuwingsproces zoals dat nu in gang is gezet in beweging houden.

De Lerarenraad krijgt een eigenstandige inhoudelijke verantwoordelijkheid en wordt gefaciliteerd en gecoördineerd door de Onderwijscoöperatie als representant van de beroepsgroep. De Lerarenraad verwerft op deze wijze een natuurlijke positie in de door de Onderwijscoöperatie geregisseerde processen van de (herijking) van de bekwaamheidseisen, het Lerarenregister, het Lerarenfonds en Leraar24. Op deze wijze vindt de zo gewenste en bepleite integratie van het curriculum binnen de agenda van de brede beroepsgroep plaats en wordt de coördinatie belegd.

Deze Lerarenraad zorgt vervolgens voor

1. Het op gang houden van een permanente **dialoog** met verschillende stakeholders over inhoud en doelen van onderwijs in de diverse sectoren;
2. Het (helpen) opzetten van een **infrastructuur** voor curriculumontwikkeling op micro-, meso- en macro-niveau die ingebed is in systemen van horizontale én verticale verantwoording (peer-review en inspectie);
3. Het initiëren en op gang houden van **feedbackloops** op al deze niveaus met het oog op een permanente actualisering, afstemming en coördinatie van curriculumprocessen;
4. Het faciliteren en **ondersteunen** van leraren, scholen, opleidingen en hun aan te stellen curriculumcoördinatoren bij het invullen van dat raamwerk;
5. Het **bevorderen van kennisontwikkeling en kennisdeling onder** leraren, en curriculumverantwoordelijken in de verschillende organen;
6. Het verder (doen) uitbreiden van mogelijkheden tot co-creatie en digitale uitwisseling van leermiddelen via open-source-systemen;
7. De **samenhang** in steeds voorlopig vastgestelde curricula en **toezicht** op de implementatie ervan.

Tot slot

Over de precieze vorm en inrichting van de Lerarenraad gaat de beroepsgroep. De Onderwijscoöperatie wil ook dat proces mede mogelijk maken. Van belang nu is echter dat de Lerarenraad er komt, dat zij door leraren gedragen wordt en dat zij een nadrukkelijke, duidelijke positie kan innemen in het onderwijsveld. Net zoals het eerder omschreven dynamische curriculummodel vraagt ook de ontwikkeling van de Lerarenraad nadere uitwerking en afstemming.

Graag gaan wij met u, de leden van Platform Onderwijs2032 en met vertegenwoordigers van het Ministerie van OCW in gesprek om bovenstaande ideeën op korte termijn uit te werken en om te zetten in concreet beleid. Een uitnodiging daartoe zien wij graag tegemoet.

Hoogachtend,

Femke Cools
Wies Duits
Jan Willem Hengeveld
Chris Jansen
Joost Kentson
Joke Lorient
Marloes van der Meer
Eva Pallandt
Jip Philips
Pieta Redder-de Vries
Jasper Rijma
Jelle Sjollema
Ciska van der Span
Floris Velema
Damiën Vereecken
Alderik Visser
Coby de Vries
Dick van der Wateren
Marjolein Zwik

Platform Leraar2032

Leusden, juni 2015